

ЮРИДИЧНИЙ ЗАХИСТ ЯК ВИДОВА ФУНКЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

У статті досліджується роль юридичного захисту системі економічної безпеки акціонерного товариства. Розкривається та обґрунтовується сутність, зміст та структура юридичного захисту як видової функції економічної безпеки.

Ключові слова: акціонерне товариство, економічна безпека, система економічної безпеки, юридичний захист як видова функція економічної безпеки.

Постановка проблеми. Правовою основою діяльності акціонерних товариств (АТ) є нормативно-правове забезпечення, яке, своєю чергою, може бути як засобом забезпечення його економічної безпеки, так і її загрозою або ж посилювати різні загрози.

Правові норми, що містяться в зовнішніх нормативно-правових актах, розпорошені за різними законодавчими актами загального характеру та містяться в окремих підзаконних актах, потребують узгодження і удосконалення, а також розробки нових.

Внутрішніх регламентів із безпеки підприємств, зокрема акціонерних, які б максимально системно та комплексно регулювали і регламентували захист корпоративних економічних інтересів, корпоративних прав, а також забезпечення цілісності АТ як соціально-економічної системи, практично немає.

Внутрішні регламенти з безпеки, що сформовані в АТ, мають низку суттєвих недоліків, а саме:

а) сформовані несистемно, тобто питання економічної безпеки не відображені в усіх основних документах АТ, починаючи зі статуту і закінчуючи функціональними обов'язками відповідних працівників, або з окремих видів діяльності, спрямованої на забезпечення економічної безпеки, не розроблені ті чи інші нормативно-правові акти (якщо, наприклад, є концепція економічної безпеки, то немає відповідних норм із безпеки у статуті АТ тощо);

б) відображають не всі необхідні для захисту економічних інтересів АТ напрями і види діяльності, тобто видові функції економічної безпеки.

Відтак актуальним залишається питання правового регулювання забезпечення економічної безпеки АТ. Для його вирішення необхідно

на практиці використовувати юридичний захист як видову функцію економічної безпеки.

Стан дослідження. Нормативно-правові акти, які тією чи іншою мірою містять норми та механізми забезпечення економічної безпеки АТ, можуть мати різний юридичний статус та форму. Цим питанням ученими приділяється належна увага [1; 2, с. 9; 5 та ін.]. Проте єдиної наукової думки стосовно цього поки що не сформовано. Незважаючи на те, що науковці вбачають покращення правового забезпечення економічної безпеки підприємств шляхом його удосконалення та розробки нового, поза увагою залишилося дослідження юридичного захисту як функції економічної безпеки АТ.

Метою статті є визначення та обґрунтування сутності, змісту та структури юридичного захисту як видової функції економічної безпеки акціонерного товариства.

Виклад основних положень. Юридичний захист розпочинається зі створення нормативно-правової бази з питань економічної безпеки АТ, тобто внутрішніх регламентів із безпеки та її застосування у цьому процесі.

Внутрішні регламенти з безпеки підприємства є офіційними документами АТ, які містять правові норми щодо регулювання діяльності та відносин із питань економічної безпеки.

Основними вихідними даними під час розробки внутрішніх регламентів з економічної безпеки підприємств, зокрема й АТ, є:

1) Конституція України, законодавчі та підзаконні акти, що здійснюють регулювання окремих видів діяльності, якими займається підприємство, державні правові норми у сфері взаємовідносин суб'єктів підприємництва між собою та з органами держави, інші нормативно-правові акти, які створюють умови для діяльності комерційного підприємства;

2) нормативно-правові акти місцевих органів влади, які стосуються діяльності підприємств;

3) статутні документи підприємства, рішення його керівництва щодо напрямів розвитку діяльності, поведінки на ринку та захисту інтересів і власності підприємства;

4) характеристика ринку діяльності підприємства, особливості регіону, в якому підприємство здійснює свою діяльність, та регіонів, на які воно поширює свої інтереси;

5) основні дані про структуру підприємства, характер його виробничої діяльності, персонал, економічний потенціал [3, с. 5].

Нормативно-правові документи з питань безпеки готують:

1) за їх відсутності на підприємстві;

2) у разі невідповідності їх чинному законодавству у зв'язку зі змінами в останньому;

3) для врегулювання нових правовідносин, що виникають у ході забезпечення безпеки діяльності підприємства;

4) у разі необхідності внесення істотних змін до існуючих документів [3, с. 6].

У всіх інших випадках удосконалення існуючих документів здійснюється шляхом внесення змін і доповнень до них.

Основними видами нормативно-правових документів, якими має регулюватись діяльність, пов'язана із забезпеченням безпеки підприємств, можуть бути відповідні норми та положення Статуту підприємства, Концепція безпеки діяльності підприємства, положення, порядки, настанови, інструкції, правила, накази, розпорядження, роз'яснення та ін. [3, с. 6].

У Статуті АТ закладається право на захист корпоративних економічних інтересів, корпоративних прав та забезпечення цілісності процесів, об'єктів і в цілому акціонерного підприємства як соціально-економічної системи, а також право на створення відповідних структур, які будуть займатися питаннями з безпеки. В інших документах ці права деталізуються і регламентуються.

У Концепції безпеки діяльності підприємства подаються відомості про політику щодо забезпечення безпеки його діяльності на ринку, основні засади організації та функціонування системи безпеки.

Положення, порядки, настанови мають визначати і регулювати окремі види безпеки діяльності підприємства. Положення про підрозділ безпеки, як правило, містить основні засади його створення, а також завдання та функції, об'єкти діяльності, структуру, права та обов'язки керівника підрозділу, інші необхідні для ефективної діяльності підрозділу норми.

Інструкції встановлюють порядок та умови здійснення відповідних заходів безпеки, виконання працівниками підприємства дій щодо дотримання встановленого режиму безпеки.

Правила встановлюють обсяг, послідовність, способи та терміни виконання працівниками підприємства відповідних дій, передбачених встановленим режимом безпеки.

Накази, розпорядження, роз'яснення, листи є правозастосовними документами розпорядчого характеру, які видаються на виконання відповідних законодавчих та підзаконних актів, а також нормативно-правових документів підприємства з питань безпеки його діяльності.

Аналіз джерел та практика використання нормативно-правових актів із питань забезпечення економічної безпеки підприємств свідчить про недостатній рівень їх повноти та якості.

Правовою підставою для створення власної нормативно-правової бази з питань забезпечення економічної безпеки АТ є ст. 13 Закону України «Про акціонерні товариства» [6]. Відповідно до цієї статті установчим документом акціонерного товариства є його статут. Цією ж статтею, крім переліку відомостей, які повинен містити статут, передбачено, що він може мати й інші положення, що не суперечать законодавству.

Це є достатньою підставою для зазначення у статуті положень із питань безпеки.

Зафіксовані в статуті положення надають підприємству можливість вимагати захисту його інтересів у державного та судового органу, включати вимоги про захист комерційної таємниці у всі види угод, домагатися відшкодування заподіяної шкоди у випадку викрадення комерційної таємниці, видавати нормативні документи, що стосуються питань охорони комерційної таємниці, створювати структурні підрозділи для захисту своєї комерційної таємниці [4].

Положення статуту, що пов'язані з питаннями забезпечення економічної безпеки АТ, повинні деталізуватись в інших актах товариства – концепції забезпечення економічної безпеки, колективних та трудових угодах, правилах внутрішнього розпорядку, інструкції з діловодства, положеннях про структурні підрозділи, особливо про службу безпеки АТ, функціональних обов'язках персоналу, переліку відомостей, які містять комерційну таємницю, угодах про дотримання конфіденційності тощо.

Зміст таких положень повинен не тільки визначати правила та обов'язки, а й відповідальність за їх порушення. Під час розробки в АТ таких нормативних документів необхідно зважати на те, що вони повинні мати максимально системний та комплексний характер щодо захисту корпоративних економічних інтересів та прав. Крім того, локальні акти підприємств як суб'єктів забезпечення економічної безпеки не повинні суперечити нормам національного законодавства з тих чи інших питань.

У процесі юридичного захисту використовуються не тільки нормативно-правові акти, що створені в АТ, а й норми чинного законодавства, що регулюють питання з економічної безпеки. Однак тут є прогалини в законодавстві, відсутність відповідних законів України, які були б базовими, а також розпорошеність норм чинного законодавства, котрі регулюють питання забезпечення економічної безпеки підприємств.

Це негативно впливає на процес і стан забезпечення економічної безпеки АТ, а відтак і на функціонування і розвиток підприємства, його конкурентоспроможність.

Така обставина вимагає на практиці ґрунтовної фахової підготовки фахівців-юристів, котрі займаються юридичним захистом корпоративних економічних інтересів та прав.

У процесі діяльності АТ створюється значна кількість різних документів, починаючи з функціональних обов'язків і закінчуючи різними угодами між постачальниками, посередниками тощо. Усі ці документи повинні містити положення, вимоги чи норми, які б запобігали створенню умов щодо порушень корпоративних економічних інтересів і прав та цілісності встановлених процесів, об'єктів, а також АТ як соціально-економічної системи та юридичної особи. Тому важливим елементом безпеки є ґрунтовний правовий аналіз договорів перед їх укладенням.

Дуже часто в АТ виникає необхідність у представленні власних інтересів у суді, у відносинах із правоохоронними і контрольними органами держави, а також у стосунках із контрагентами. Ця діяльність, особливо її ефективність, суттєво впливає на ймовірність перетворення існуючих дестабілізуючих факторів у загрози, а загрози у небезпеку. Наприклад, юридично правильно вибудована технологія взаємовідносин із податковою адміністрацією може запобігти можливим конфліктам, штрафним санкціям чи судовим позовам.

Водночас у реальному підприємницькому житті останнім правовим методом захисту корпоративних економічних інтересів і прав у АТ залишається звернення до суду.

Нині цей процес сприймається як нормальний і цивілізований спосіб вирішення різних конфліктів. Проте ним також потрібно вміло користуватися, відповідно готуватися, щоб кінцевий результат був для АТ як позивача і захисника корпоративних економічних інтересів чи прав позитивним.

Юридичний захист підприємства здійснюється на основі Постанови КМУ «Про затвердження Загального положення про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, державного підприємства, установи та організації» [7] та шляхом виконання таких видів діяльності, що за змістом поєднують у собі правові методи і засоби забезпечення економічної безпеки АТ (рис.):

Отже, юридичний захист як видова функція економічної безпеки – це спеціальна діяльність, спрямована на захист корпоративних економічних інтересів та прав шляхом протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам протиправного характеру, забезпечення цілісності процесів, об'єктів та АТ, використовуючи правові методи та засоби.

Рис. 1. Види юридичного захисту як функції економічної безпеки АТ

Авторська розробка.

Аналіз практики юридичного захисту як видової функції забезпечення економічної безпеки АТ свідчить про те, що для її виконання створюється юридичний відділ чи департамент, або призначається чи наймається за угодою юрист чи адвокатська контора тощо. Все залежить від фінансових можливостей АТ.

Висновки. Юридичний захист як видова функція забезпечення економічної безпеки за своїм змістом є комплексним видом діяльності та передбачає, з одного боку, нормотворення, а з іншого – використання цих внутрішніх та зовнішніх норм нормативно-правових актів для захисту корпоративних інтересів і прав, а також збереження цілісності самого підприємства.

Ефективність юридичного захисту у системі економічної безпеки АТ залежить насамперед від сприйняття його менеджментом чи власниками АТ як способу попередження, виявлення та ліквідації загроз життєдіяльності підприємства.

1. Возіянова Н. Ю. Безпека підприємництва: організаційно-економічний механізм / Н. Ю. Возіянова // Вісник ДонДУЕТ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.donduet.edu.ua/docs/vestnik/2006/Vest_TIR_\(21\)_2006/RPMY/voziyanova.doc](http://www.donduet.edu.ua/docs/vestnik/2006/Vest_TIR_(21)_2006/RPMY/voziyanova.doc).

2. Здоронок Г. Актуальні питання діяльності акціонерних товариств / Г. Здоронок. – К.: Юридическая практика, 2007. – 480 с.

3. Зубок М. І. Безпека підприємницької діяльності: нормативно-правові документи комерційного підприємства, банку / М. І. Зубок, Р. М. Зубок. – К.: Істина, 2004. – 144 с.

4. Князев С. Комерційна таємниця в Україні: особливості організаційно-правового впровадження / Сергій Князев // Юридичний журнал. – К., 2006. – № 6 (48). – С. 93–96.

5. Ніколаюк С. І. Безпека суб'єктів підприємницької діяльності: курс лекцій / С. І. Ніколаюк, Д. Й. Никифорчук. – К.: КНТ, 2005. – 320 с.

6. Про акціонерні товариства: Закон України // Відомості Верховної Ради України від 19.12.2008 р. № 50. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

7. Про затвердження Загального положення про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, державного підприємства, установи та організації: Постанова Кабінету Міністрів України станом на 26 листоп. 2008 р. // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – С. 13.

**Франчук В. І., Мишульська О. Я. Юридическая защита как видо-
вая функция экономической безопасности акционерных обществ.**

В статье исследуется роль юридической защиты в системе обеспечения экономической безопасности акционерного общества. Раскрывается

и обосновывается сущность, содержание и структура юридической защита как видовой функции экономической безопасности.

Ключевые слова: акционерное общество, экономическая безопасность, система экономической безопасности, юридическая защита как видовая функция экономической безопасности.

Franchuk V. I., Myshulivska O. Ya. Legal protection of a specific function of the economic security of joint-stock companies.

The article examines the role of legal protection in the economic security system of a joint-stock company. The essence, contents and structure of legal protection as a specific function of economic security are disclosed and justified.

Key words: a joint-stock company, economic security, economic security system, legal protection as a special function of economic security.

Стаття надійшла 24 жовтня 2013 р.